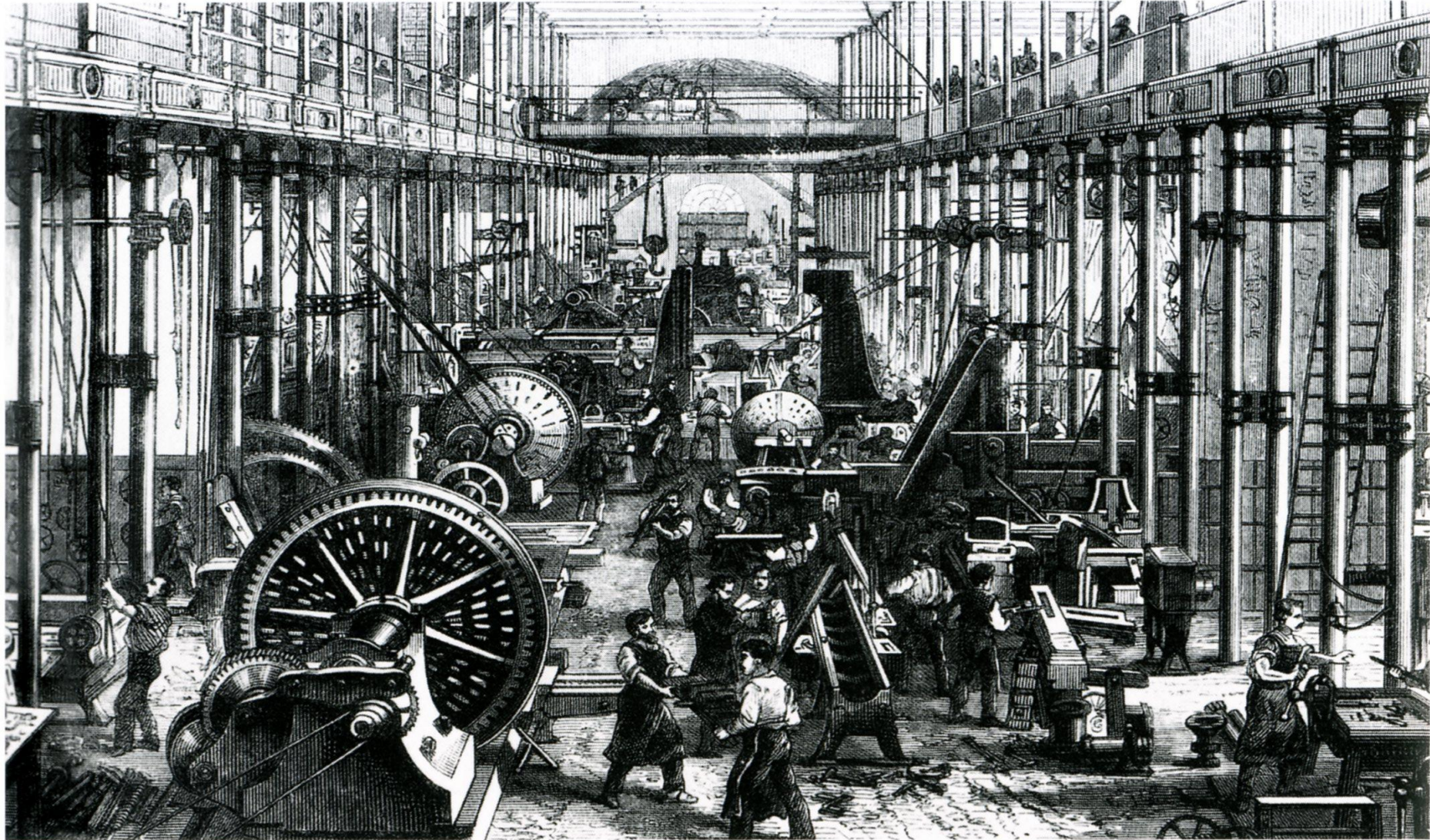

Rewolucja przemysłowa i teoria przejścia demograficznego

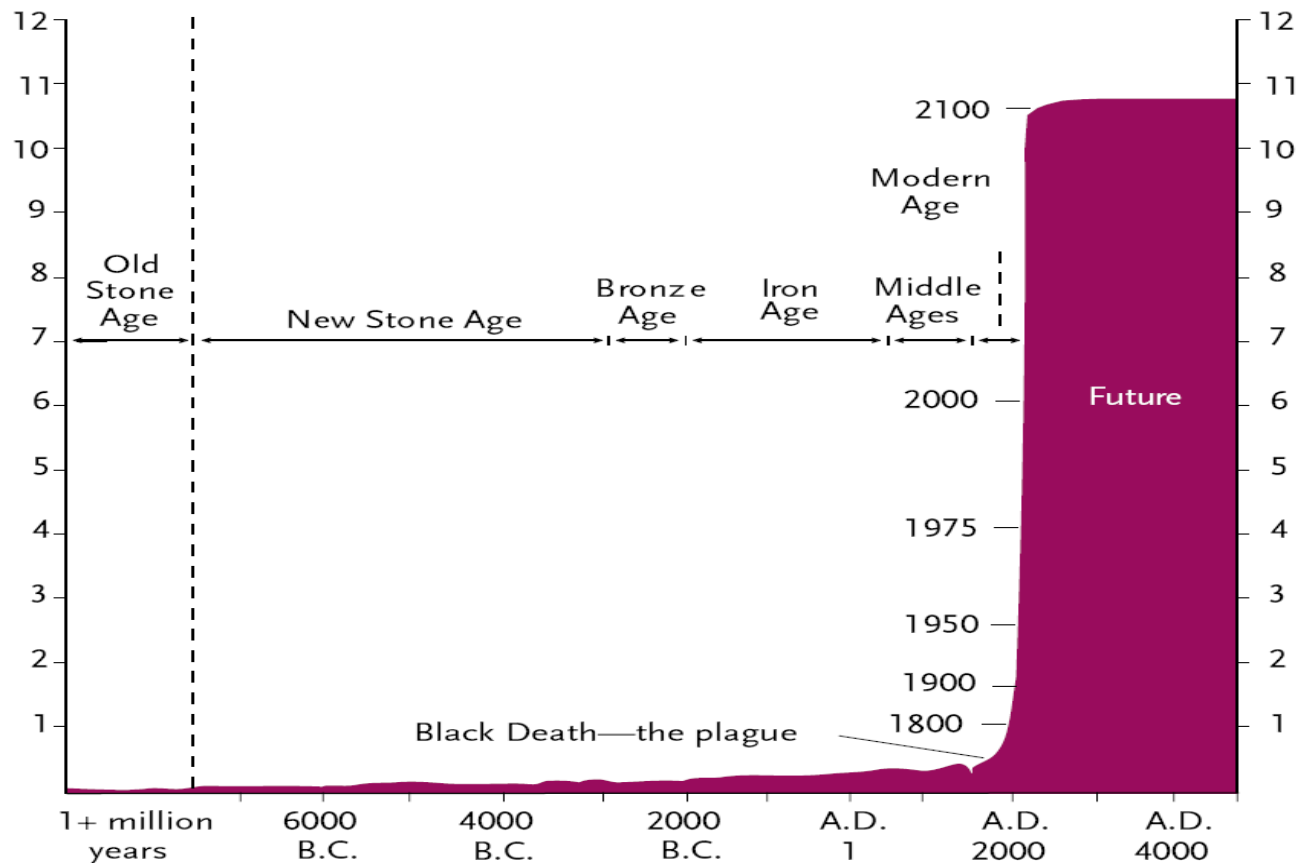
XVIII i XIX

- **Głębokie przemiany w „wieku oświecenia”
(gospodarcze, społeczne, kulturowe)**
- **Pierwsza Wielka Brytania**
- **Postępy w rolnictwie (nawożenie, płodozmian)**
- **Ekspansja kolonialna i kapitał**
- **Rozwój nauki i techniki**
- **Maufaktury w fabryki**
- **Gwałtowny wzrost liczby ludności**

Ludność świata, wzrost w ujęciu historycznym

World Population Growth Through History

Billions of people

Sources: Population Reference Bureau; and United Nations, *World Population Projections to 2100* (1998).

Rozwój liczebny ludzkości

- **Okolo 4000 lat p.n.e. - 80 mln**
- **Za życia Jezusa - 270-330 mln**
- **Okolo roku 1500 - 440-540 mln,**
od tego momentu tempo przyrostu znacznie się zwiększyło:
- **1804 - 1 mld**
- **1927 - 2 mld**
- **1960 - 3 mld**
- **1975 - 4 mld**
- **1987 - 5mld**
- **1999 – 6 mld (12.10.1999 uznano za dzień narodzenia sześciomiliardowego obywatela Ziemi)**
- **2011 – 7 mld (31.10.2011 uznano za dzień narodzenia siedmiomiliardowego obywatela Ziemi)**
- **2012 – 7 021 836 029 (szacunek CIA – www.cia.gov)**
- **2014 - 7,174,611,584 (szacunek CIA)**
- **2015 - 7,256,490,011 (szacunek CIA)**

Rozwój liczebny ludzkości

Przyrost liczby ludności świata o kolejne miliardy

Liczba ludności w miliardach	1	2	3	4	5	6	7
Rok osiągnięcia	1804	1927	1960	1974	1987	1999	2012
Liczba lat, jakie upłynęły od poprzedniego progu	-	123	33	14	13	12	13
Liczba lat potrzebnych do podwojenia liczby ludności	-	123	58	34	41	47	60

Źródło: dane ONZ

Teoria Przejścia Demograficznego

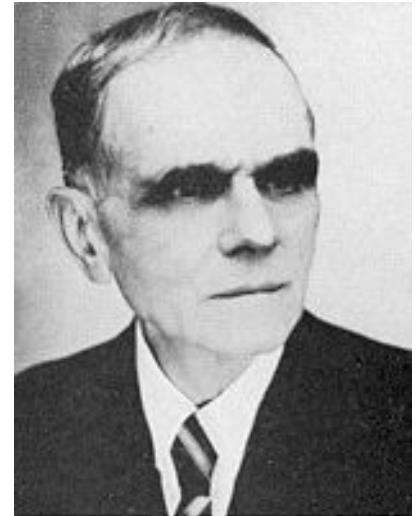
Autorem pojęcia „przejście demograficzne” jest Warren Thompson (1887-1973), który opisał w 1929 roku w czasopiśmie *American Journal of Sociology* trzy etapy prowadzące od starego do nowego typu równowagi populacyjnej, w momencie osiągnięcia przez dane społeczeństwo zaawansowanego poziomu rozwoju gospodarczego

Teoria Przejścia Demograficznego

- Dokonał on **empirycznej analizy** współczynników urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego w różnych populacjach świata
- Badane populacje podzielił na trzy typy:
 - o wysokiej, stopie urodzeń i zgonów oraz niskiej, podlegającej fluktuacjom stopie przyrostu naturalnego
 - o spadającej stopie zgonów i rosnącej stopie przyrostu naturalnego
 - o spadającej stopie urodzeń oraz spadającej stopie przyrostu naturalnego

Teoria Przejścia Demograficznego

- Niezależnie od Thompsona **Adolphe Landry** (1874-1956) przedstawił w 1934 roku koncepcję trzech stadiów (reżimów) demograficznych przemian
- Wprowadza termin „**rewolucja demograficzna**”, na którą składają się trzy fazy

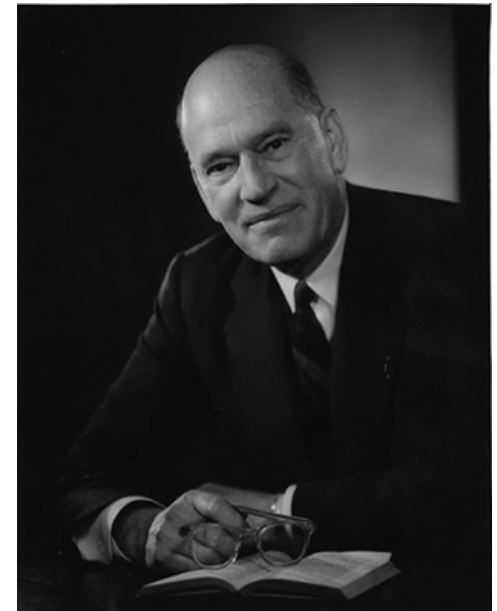

Teoria Przejścia Demograficznego

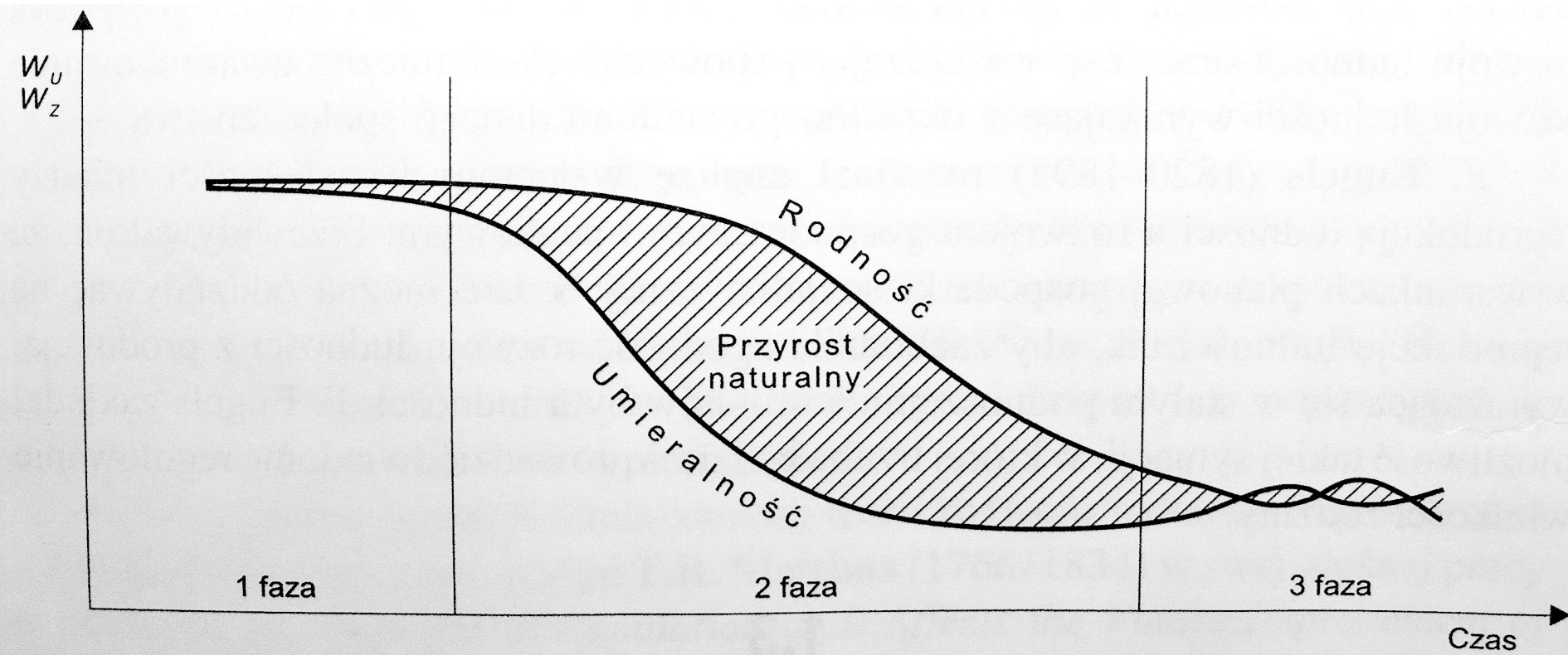
- **FAZA 1- typ pierwotny** – charakteryzuje się wysoką niekontrolowaną płodnością (skrajnie wysoką) i umieralnością (zależną od warunków przyrodniczych)
- **FAZA 2 – typ przejściowy** – charakteryzuje się trwałym spadkiem umieralności i względnie stałą, rozrodczością na wysokim poziomie
- **FAZA 3 – typ współczesny** – niewielkie zmiany umieralności i trwale zmniejszająca się płodność wynikająca z ograniczania liczby potomstwa
- Landry dodatkowo przypisał każdemu typowi społeczeństwa określoną **strukturę ludności wg wieku**

Teoria Przejścia Demograficznego

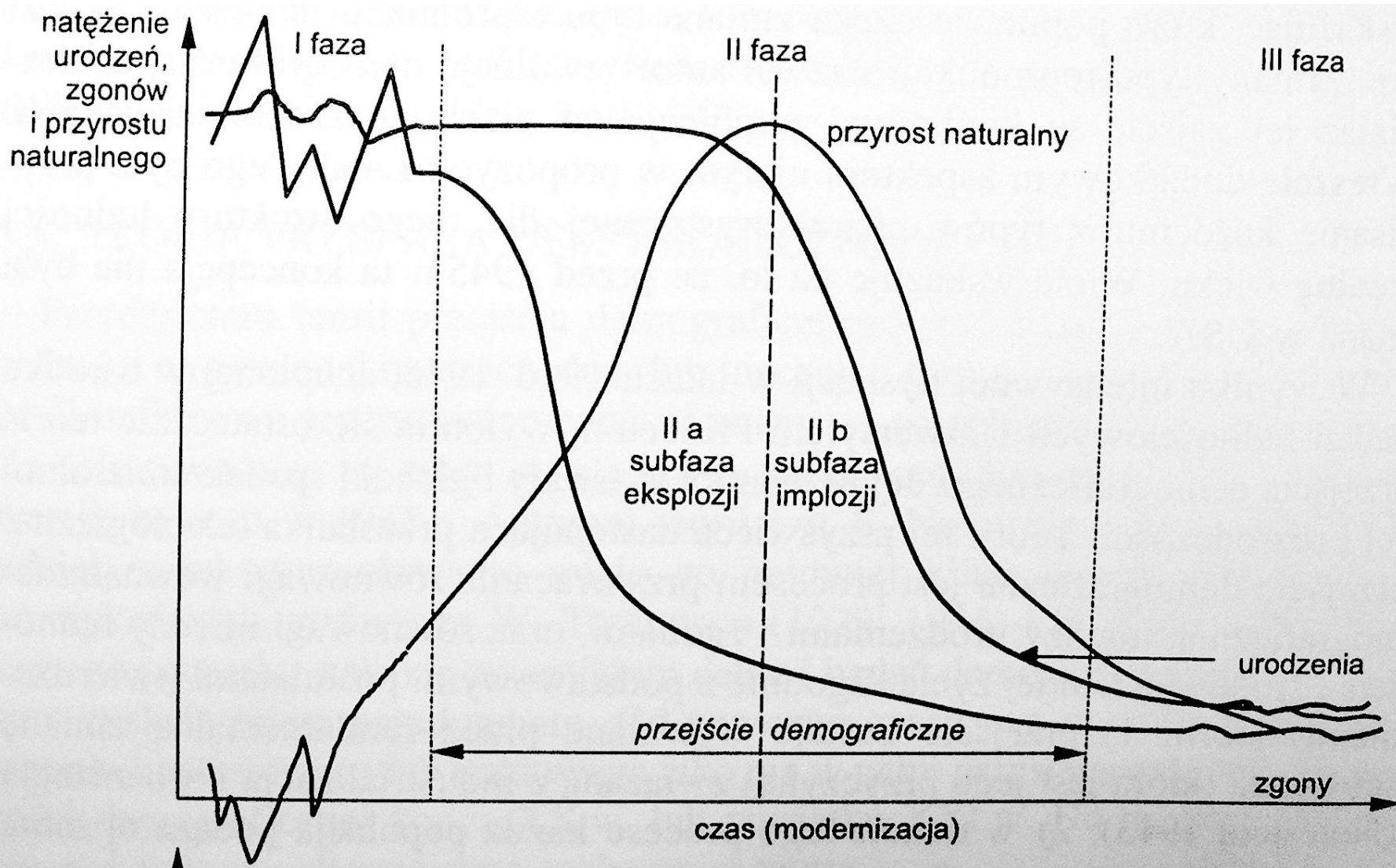
- Ostatecznie teoria przejścia demograficznego wyłoniła się w wyniku dyskusji w latach 1936-46, skupionej w ośrodku badań ludnościowych Uniwersytetu w Princeton. (**Frank Notestein, Dudley Kirk**)
- Przejście zostaje wywołane przez fundamentalną zmianę społeczną związaną z **industrializacją i urbanizacją**
- W trakcie tego procesu każda populacja podąża tą samą ścieżką rozwoju demograficznego, przyczyny przejścia są więc **uniwersalne**
- Niezależnie od stanu wyjściowego społeczeństwa, każde z nich zmierza do takiego samego **stanu docelowego**
- Mechanizmem rozprzestrzeniania się zjawisk charakterystycznych dla przejścia jest **dyfuzja kulturowa**
- O istocie przejścia stanowi **brak synchronizacji** spadku umieralności i rozrodczości

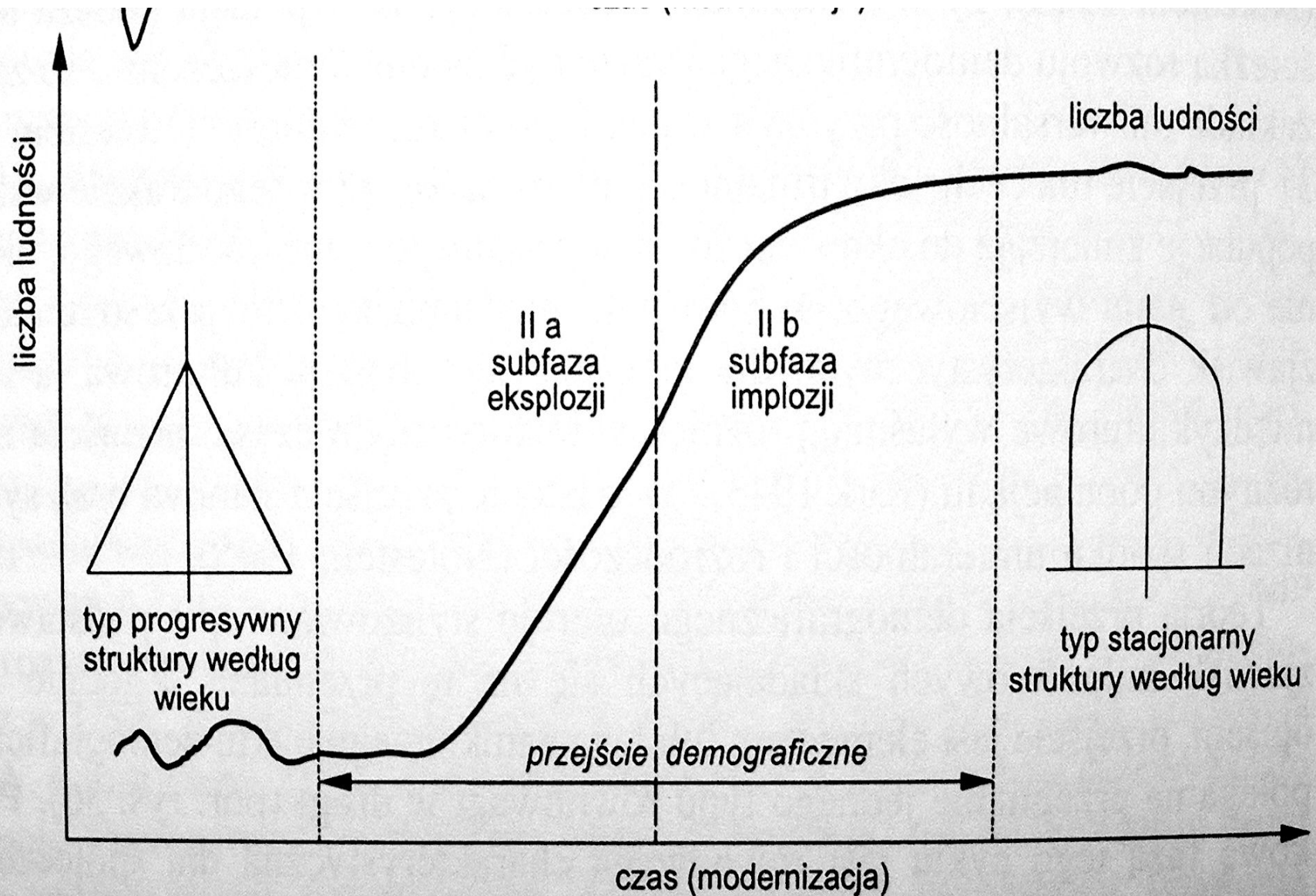
Trójfazowy model przejścia demograficznego

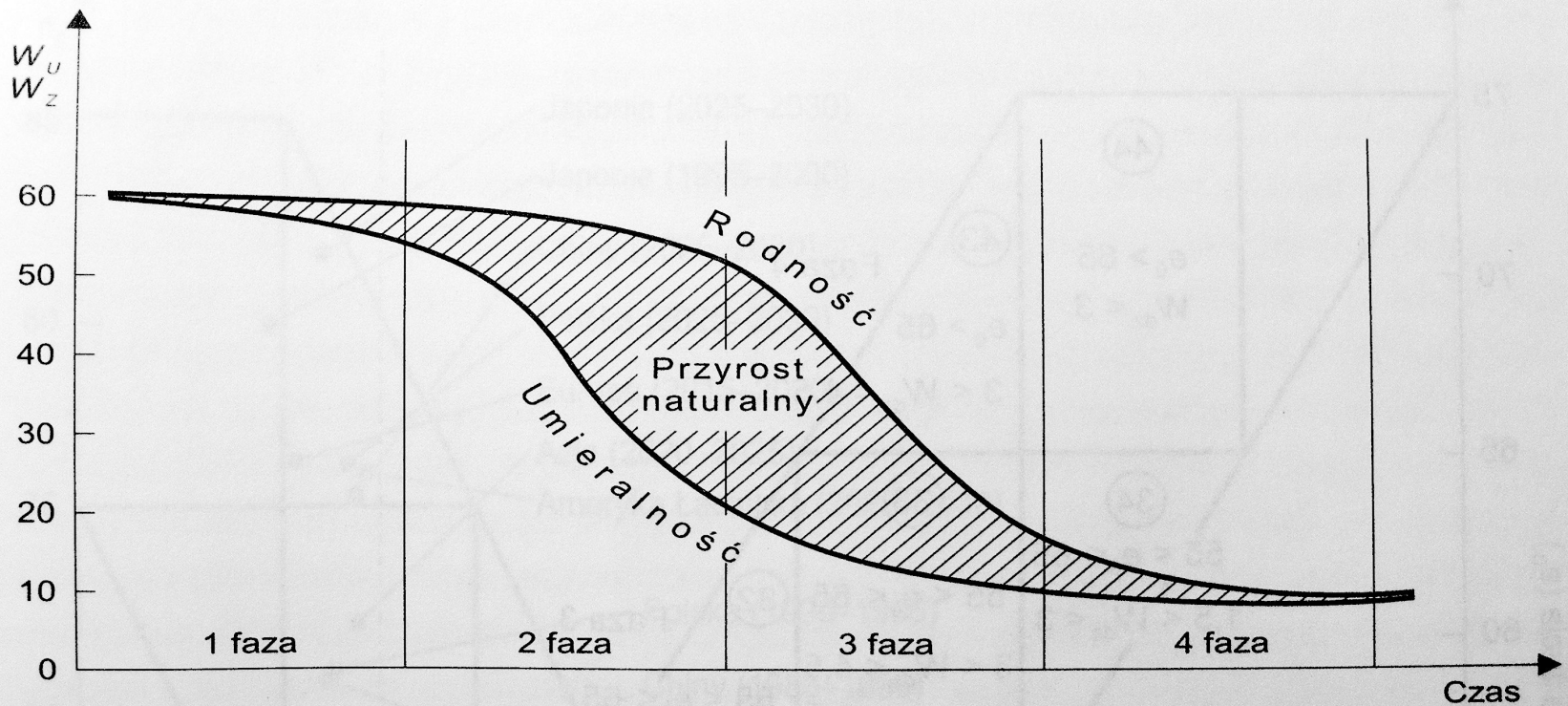
Trójfazowy model przejścia demograficznego

Trójfazowy model przejścia demograficznego

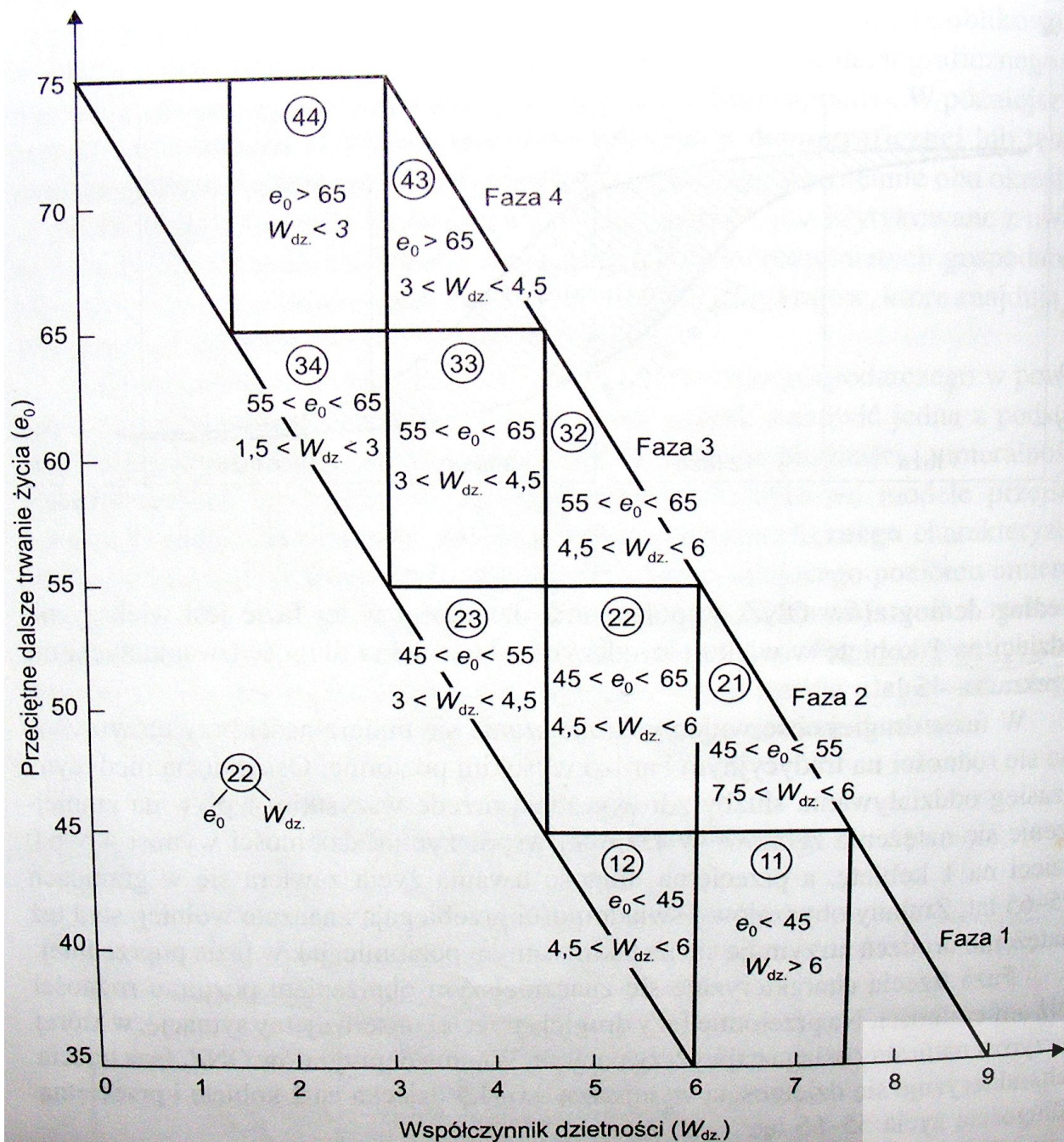
Czterofazowy model przejścia demograficznego

Źródło: Z. Holzer, Demografia, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 2003

- 1 Faza: $TFR > 6$ $e_0 < 45$
- 2 Faza: $4,5 < TFR < 6$ $45 > e_0 > 65$
- 3 Faza: $3,0 < TFR < 4,5$ $55 > e_0 > 65$
- 4 Faza: $TFR < 3,0$ $e_0 > 65$

Czterofazowy model przejścia demograficznego

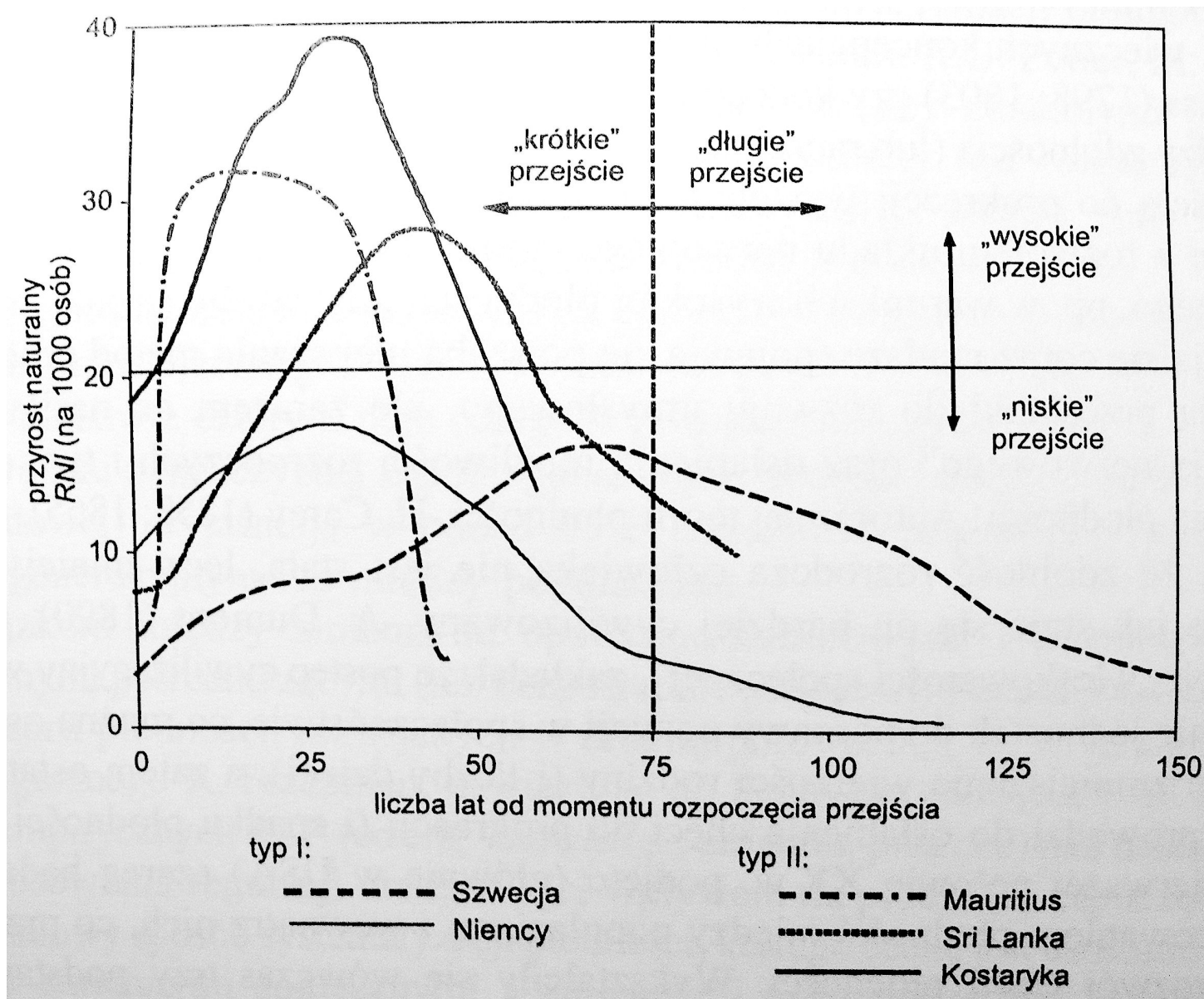

Podstawowe typy przejścia demograficznego

- W okresie krytyki klasycznej teorii przejścia demograficznego polegającego na kwestionowaniu jej uniwersalności, a nawet zasadności, testy podstawowych twierdzeń przeprowadził **Jean Claude Chesnais**.
- Wykorzystał do swoich analiz materiały empiryczne dotyczące większości populacji
- Analiza objęła długie serie czasowe

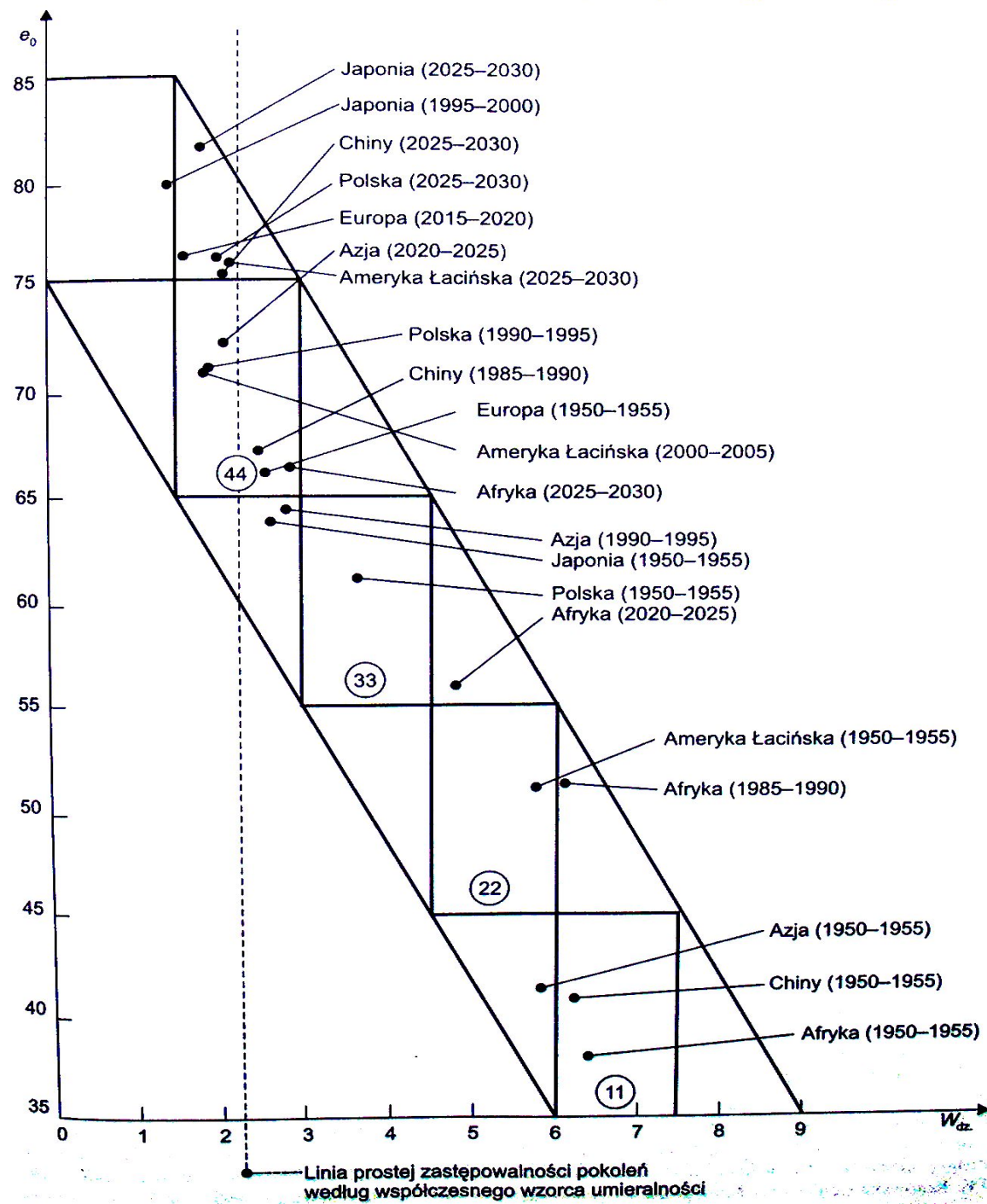

Podstawowe typy przejścia demograficznego (wg J.C.Chesnais'a)

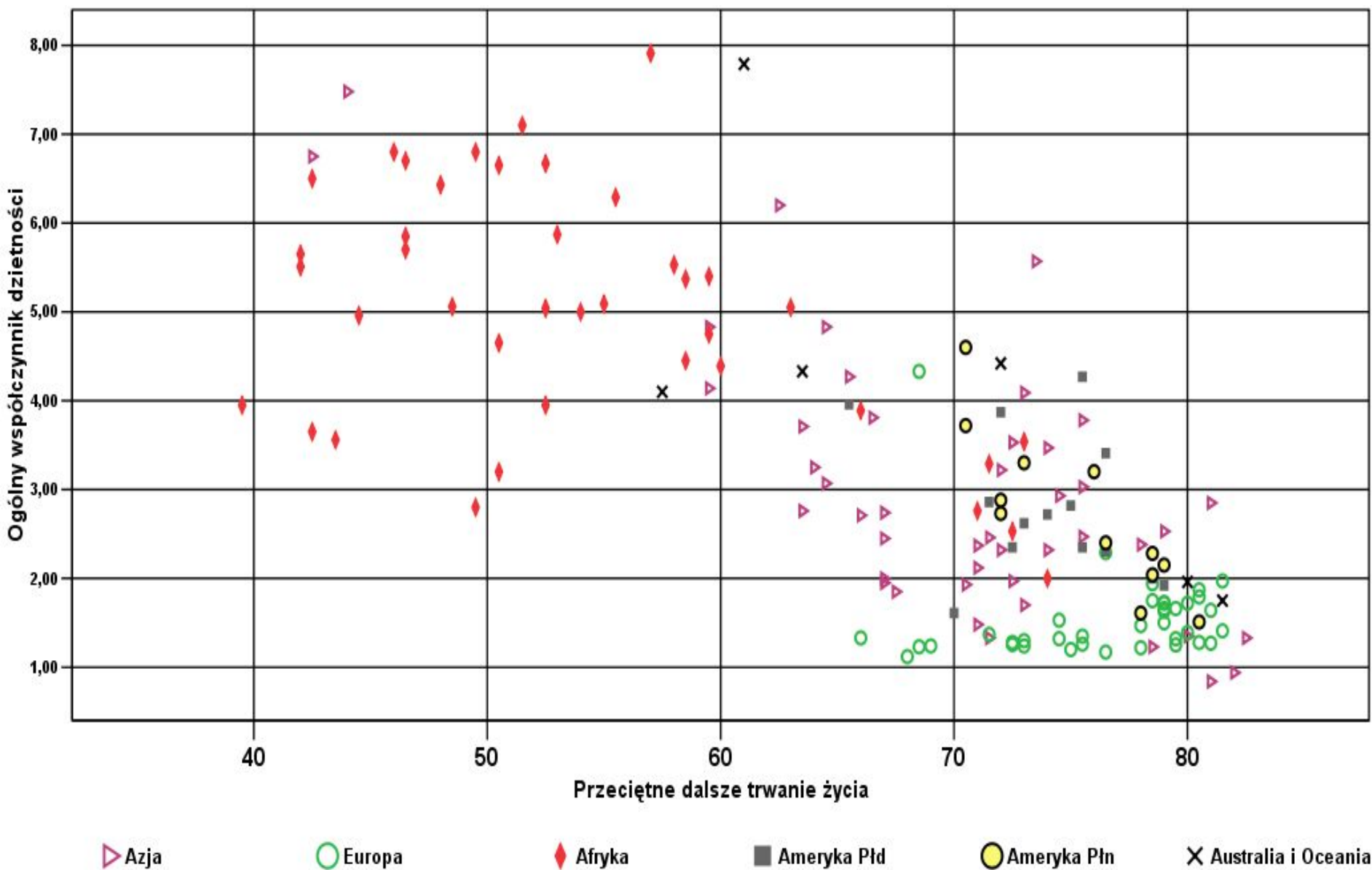

Czterofazowy model przejścia demograficznego

Wzorce przejścia demograficznego w wybranych krajach i regionach świata

Kraje świata: dzietność i trwanie życia (dzietność za lata 2000-2005, przeciętne trwanie życia za lata 2000-2005)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ONZ

Literatura do wykładu:

Jerzy Holzer – Demografia. PWE, 2003, z rozdziału 1.3 – o teorii pierwszego przejścia demograficznego

Marek Okólski – Modernizacja społeczeństwa a przejście demograficzne. [w:] Teoria przejścia demograficznego M. Okólski (red.), PWE, Warszawa, 1990. s.14-40

Pytania do tekstu M.Okólskiego lub treści wykładu

- 1. Jaki był przyrost naturalny: a) przed rewolucją rolniczą, b) od rewolucji rolniczej do ok. 1750 roku, c) na początku XIX w. d) w latach 60tych XX w. (podaj wartość współczynnika na 1000 osób)**
- 2. Dla tych współczynników proszę policzyć, ile potrzeba lat, żeby liczba ludności się podwoiła?**
- 3. Narysuj wykres przedstawiający przejście demograficzne (model czterofazowy). Opisz przebieg krzywych dotyczących umieralności, dzietności i przyrostu naturalnego.**
- 4. Model czterofazowy - graniczne wartości współczynnika dzietności (TFR) i przeciętnego dalszego trwania życia (e_0) w każdej z czterech faz.**
- 5. Jakie są przyczyny przejścia demograficznego. Wytłumacz powody spadku umieralności i późniejszego spadku dzietności.**
- 6. Czy przejście demograficzne to zjawisko uniwersalne?**
- 7. Wytłumacz dlaczego przejście demograficzne rozpoczęło się w różnym czasie w różnych krajach, dlaczego w jednych krajach było długie a szczytowa wartość przyrostu naturalnego była stosunkowo niska, natomiast w innych odwrotnie: krótkie i gwałtowne (szczytowa wartość przyrostu była duża)?**
- 8. Modernizacja a przejście demograficzne (jak modernizacja wpłynęła na bezpośrednie czynniki zmniejszające umieralność i płodność kobiet?)**